

27.39x34.92	1/4	עמוד 22	מגזין גלובס -	24/09/2015	49817774-7
משפט ועסקים 91091000 יוסי זאהן ראש החטיבה לזכויות אדם - 26330					

22
דור האינטגרציה
הציבור הישראלי
לא באמת רוצה
שוויון בחינוך

22 צפון דרום
חינוך: על רקע הדיון הציבורי המחודש בשוויון בחינוך, בדקנו מה קרה לתוכנית הגדולה ביותר שהייתה כאן לצמצום הפערים בחינוך - האינטגרציה | חן שליטא

מי רוצה שוויון בחינוך?

על רקע הדיון הציבורי המחודש בשוויון בחינוך, בדקנו מה קרה לתוכנית הגדולה ביותר שהייתה כאן לצמצום הפערים - האינטגרציה. השורה התחתונה: מעטים הרוויחו ממנה במובהק, אבל אף אחד לא ניזוק. וביחס לשאלה שבכותרת: העריות, ההורים ובתי המשפט מוססו את האינטגרציה, משרד החינוך שכח ממנה, ובשיח הכלכלי העכשווי החברה הישראלית לא מוצאת לה מקום ← חן שליטא

16.51x8.28	2/4	עמוד 23	גלובס - מגזין	24/09/2015	49817782-6
משפט ועסקים פרופטור יוסי זהאן ראש החטיבה לזכויות אדם - 26330					

ב

שבועות האחרונים נפתח מחדש הריון סביב שוויון הזדמנויות בחינוך, בעקבות המהלך שמוביל ראש עיריית ירושלים ניר ברקת להנהגת תקצוב דיפרנציאלי של הרשויות המקומיות בתחומי החינוך והרווחה. ראשי הרשויות שעלולות להפסיד מהמהלך הזה מיהרו למחות בפני משרדי האוצר והתקשורת, ומושגים כמו סולידריות חברתית ושוויון הזדמנויות לכל ילד נישאו בחלל, כשכל אחד מהצדדים מעניק להם פרשנות שונה. מה יעלה בגורלו של הרעיון שמקדם ברקת יחד עם השדולה לצדק חלוקתי - קשה לדעת. אבל זו הזדמנות להיזכר במהלך חברתי אחד, ששלט במערכת החינוך במשך כשני עשורים

ודיבר גם הוא בשם אותם ערכים של צמצום פערים, שוויון וסולידריות, רק שבמקום לחלק אחרת את המשאבים הכספיים, עמדה בכסיס הרעיון חלוקה אחרת - של האוכלוסייה הבית ספרית - מדובר כמוכר באינטגרציה בחינוך העל-יסודי.

האינטגרציה אינה דומיננטית כבעבר; כשביקשנו ממשרד החינוך לשוחח עם מומחה מטעמו, לא קיבלנו התייחסות. "הם כבר לא חוקרים את הנושא", יגחך אחד החוקרים כשנספר לו על כך, "כל מי שעסק בנושא הזה במשרד החינוך כבר נפטר או יצא לגמלאות. זה כבר לא מעניין אותם או את שרי החינוך

בין יהודים לערבים

מחקר חדש מצא כי בתי ספר כלליים מצליחים לשלב טוב יותר בין יהודים לערבים בהשוואה לבתי ספר דו-לשוניים

מאשר היהודים והערבים שבאים לדו-לשוני. "גם הילדים בדו-לשוניים באים מבתי ספר דומים. מה גם שכשבוחרים את האידיאולוגיה של ההורים, מגלים שאין שום קשר בין הנטייה של הילדים שלהם להתחבר זה עם זה לבין מידת הלאומנות או הליברליות שאותם ילדים ספגו בבית. אתה רואה בבתי הספר העבריים ילד יהודי שעומד מחובק עם חבר ערבי ומכריז, 'כל הערבים מחבלים, אבל אתה פאדי, אתה אחלה'."

להורים בכל זאת יש משקל, ודאי בקרב גילאים צעירים.

"ההורים הערבים לא שולחים לבתי הספר הדו-לשוניים מסיבות של דו-קיום וליברליות, אלא בגלל שמדובר בבתי ספר טובים עם משאבי הוראה עודפים, שמציעים חינוך טוב יותר מבתי הספר החלופיים שעומדים לרשותם בחינוך הערבי. ואצל המעמד הבינוני-גבוה בציבור הערבי, שמחפש כל הזמן אלטרנטיבות, זה חשוב. אצל ההורים היהודים יש יותר שונות בבחירה בדו-לשוני. הרבה הולכים מסיבות אידיאולוגיות, אבל לא מעט הורים בחרו בו בגלל שלא היו שבעי רצון מבית הספר הקודם, והוא נתפס כאופציה טובה, ודאי ביסודי."

"בערים המעורבות התלמידים הערבים מגיעים לבתי הספר העבריים מכל מיני סיבות. לא תמיד מרצון להשתלב. יש שמגיעים משום שמשורד הביטחון נותן למשפחותיהם חסות וממליץ להם ללמוד שם כדי להיות מוגנים יותר. יש כאלה עם קשיי לימוד, שהוריהם מאמינים שהחינוך העברי ידע להתמודד עם הקשיים האלה טוב יותר. ויש הורים שחושבים שאלה בתי ספר טובים יותר, ושידיעת העברית על בוריה, כולל מבטא, יכולה להבטיח להם עתיד טוב יותר. מובן שגם הדמוגרפיה עושה את שלה, ובעוד שבתי הספר הערבים עולים על גדותיהם, בעבריים, באותן שכונות, הכיתות מרווחות יותר."

מה קורה עם התלמידים האלה, היהודים והערבים, אחרי-כך? הם גדלים להיות סובלניים יותר אחרי שלמדו יחד?

"יש דוקטורנטית שבדוקת את זה. בארצות אחרות מחקרים הראו שהיכרות עם האחר מסייעת לתלמידים שנמנו עם המיעוטים לא לפחד מהרוב. אני מניח שגם על היהודים זה משיפיע."

פרויקט האינטגרציה במדינת ישראל התייחס למגוור היהודי בלבד. כשיצאה האינטגרציה לדרך, האפשרות לשלב במודע יהודים וערבים הייתה בבחינת הס מלהזכיר, בגלל החשש מהמתחיות ומהעוינות שיתלוו ללימודים המשותפים. העובדה שיהודים וערבים ממילא גרו ביישובים נפרדים או בשכונות נפרדות סייעה להחלטה הזו. אבל מה קורה בכל זאת ביישובים מעורבים, כמו יפ, רמלה ולוד? ואיך עובר שילוב האוכלוסיות בבתי הספר הדו-לשוניים, שבמודע בוחרים ללמוד יחד?

בשנים האחרונות חקרו פרופ' יוסי שביט, מהחוג לסוציולוגיה באוניברסיטת תל אביב, וד"ר אורי שויד, מאוניברסיטת בן-גוריון, את החיים בבתי הספר הללו וחזרו עם תוצאות מפתיעות. לפי תוצאות המחקר, שנכתבות בימים אלה, שילוב מוצלח יותר ברמה החברתית מתקיים דווקא בבתי הספר העבריים שמצדדים אליהם מיעוט ערבי מאשר בדו-לשוניים שמעלים על נס את הדו-קיום.

"כשבדקנו את דפוסי החיברות בין ילדים", מספר שביט, המשמש גם כראש צוות חינוך במרכז טאוב בירושלים, "מצאנו שבבתי הספר העבריים המעורבים יש יותר התרועעות בין היהודים לערבים מאשר בדו-לשוניים. זה ממצא מאוד חזק."

ומאוד מפתיע. השבתי שהאוכלוסייה הליברלית שמרכיבה את הדו-לשוניים תעודד חברויות בין היהודים לערבים יותר מאשר האוכלוסייה קשת היום שמרכיבה את הערים המעורבות.

"בדו-לשוניים יש דגש על הרב תרבותיות בעוד שבבתי הספר העבריים שבערים המעורבות מטשטשים אותה. הרב תרבותיות היא חרב פיפיות. היא מעלה על נס את השוויון בין התרבויות והשפות, אבל בדרך זו, גם מנציחה את ההבדלים. בבתי הספר הדו-לשוניים יש גם הרבה תלמידים ערבים, ולכן יש להם עם מי להתרועע בינם לבין עצמם. הם לא צריכים לחפש את קרבתם של היהודים. גם בעבריים יש נטייה לחבור לבני הלאום שלך, אבל כיוון שהערבים שם הם מיעוט, זה מביא אותם לחצות את הקווים."

אולי ילדים, כמו מבוגרים, נוטים בסופו של דבר, להתחבר עם אנשים דומים להם. והיהודים והערבים בערים המעורבות יותר דומים זה לזה

ד"ר נורה רש: "האינטגרציה היא מהלך שמחייב החלטה נחושה של מי שמנהל את מערכת החינוך. בשיח הכלכלי של היום, השוויוניות אינה המדיניות שנלחמים עליה יותר"

לפי מה הרשות המקומית באמת מקבלת תלמידים לבית ספר מסוים. בבתי הספר היהודיים העקיפה של האינטגרציה קלה לאבחון בגלל הסלקציה הטבעית. עוד לפני הרישה לתשלום שכר לימוד, עצם היריעה שהם קיימים מצריכה ידע שלא לכולם יש. וישנו כמובן המחסום הכלכלי של שכר הלימוד. נכון שיש מלגות, אבל אין שקיפות. אתה לא יודע כמה ניתנו ולמי. גם המכסות שמשריינים לתלמידי דרום העיר וליפו הן בעייתיות, כי האזורים האלה עוברים ג'נטריפיקציה, ויכולים להגיע מהם תלמידים של אוכלוסיות מאור חזקות שעברו דרומה, על תקן אוכלוסייה דרומית 'קלאסית'."

"גם בבתי הספר האחרים יש מנגנונים עוקפי אינטגרציה - למשל מבחני מיון לחלק מהמגמות, שלאוכלוסיות חזקות קל יותר לבוא אליהם מוכנות. התפיסה השלטת כיום היא שיפור החינוך באמצעות בתי ספר שמתחרים על התלמידים. מה שמכונה פתיחת אזורי רישום. זה מה שאמור לדרבן את בתי הספר להשתפר. בפועל, התחרות היא על התלמידים החזקים. להם יש בחירה לאן ללכת, בעוד שהחלשים הולכים למי שמוכן לקבל אותם."

פתיחת אזורי הרישום, כפי שקרה בתל אביב למשל, מאפשרת להורים למלא רשימת הערפות של בתי הספר, כשהעירייה, שאחראית על השיבוץ, אמורה לראוץ לגיוון האוכלוסייה. אינטגרציה, זה לא מייצר. דהאן: "הורים משכונות מבוססות לא ירשמו את ילדיהם לדרום העיר, אלא אם כן זה בית ספר לטבע. אחת הטעויות המרכזיות באינטגרציה הייתה להביא את החלשים לסביבה של החזקים. לחזקים היה יותר קל להשתלב בבית ספר חלש, שהיה שמקבל תוספת משאבים, מאשר להפך."

רוב ההורים לא יבינו מה אתה רוצה מהם. מבחינתם, לגיטימי שהורה ישאף לתת לילד שלו את מקסימום התנאים לחינוך טוב יותר, ואם יש ילדים שמציעים אותו לאחר זו בעיה.

"הרבה הורים לא מבינים שהאינטרס שלהם אינו חופף לאינטרס של הילד. הורים רוצים שילדיהם ילמדו עם ילדים ממשפחות דומות שלהם - עם אותו הון תרבותי, עם אותו חינוך דיבור, וכל מי שחורג מזה הוא בעייתי. בזמן שלילדים, לא רק שזה פחות אכפת, הם מעשירים את עצמם מהיכרות עם ילדים אחרים."

מי הרוויח מהאינטגרציה?

ישנה הסכמה בין החוקרים שהפגיעה בתלמידים החזקים מכניסתן של אוכלוסיות חלשות הייתה שולית, אבל גם התלמידים החלשים שקיבלו הזדמנות ללמוד בסביבה "חזקה" לא זינקו בצורה יוצאת דופן.

"כל המחקרים על האינטגרציה בישראל הראו שלא הייתה לה השפעה גדולה על אף אחת מהקבוצות, כי היא נעשתה בעיקר כלפי חוץ", אומר

תלמידים (למצולמים אין קשר לכתבה).
החברה הישראלית לא רוצה אינטגרציה

סייעה להם לפתוח רלת ולהתקדם". ד"ר נורה רש, הנחשבת לחוקרת החשובה ביותר של האינטגרציה בארץ, אומרת כי "למי שמכונים תלמידים חלשים, ואני שמה את החלשים במירכאות, האינטגרציה עדיפה. תלמיד כזה, שנחשף לסביבת לימודים מבוססת יותר, עדיין יכול לקבל ציונים נמוכים יחסית, אבל הידע שלו יהיה עדיין גבוה יותר, מאשר במצב שבו למד בכיתה הומוגנית של תלמידים כמותו. וגם הסיכויים שלו להמשיך ולהתפתח בהמשך טובים יותר."

איך את מסבירה את הרעיון של האינטגרציה?
"האינטגרציה היא מהלך שמחייב הסכמה ציבורית והחלטה נחושה של מי שמנהל את מערכת החינוך. בשיח הכלכלי של היום, השוויוניות שהיא מייצגת אינה המדיניות שנלחמים עליה יותר. פה ושם יש עוד רשויות שמתעקשות או מנהלים בתי ספר אידיאולוגיים שנוטים להיות פחות סלקטיביים. אבל במציאות החברתית של היום, על השיח הציבורי המאוד כלכלי שהחל פה בשנות ה-90, אני לא רואה מצב שבו האינטגרציה תרים את ראשה. בחברה שמעדיפה להפיק תשדירים דווקא לעירוד חמש יחידות במתמטיקה, מסלול שמהווה שומר סף למיון תלמידים, זה נראה לא שייך יותר."

צילום: איל יצחק